

/ Filosof. Začínal jako marxista, po navázání kontaktu s teologií různých církví v šedesátých letech inspiroval dialog marxistů s křesťany a vytvořil pro něj půdu ve svém legendárním semináři na pražské FF UK. Profesor (1968), po r. 1970 organizátor bytových univerzit. Signatář Charty 77.

DIALOG JE PRINCIP

Milan Machovec (1925–2003)

Když vzpomínal na své dětství, mluvil o něm jako o době bez výrazných duchovních vznětů, kdy se prý hlavně nudil. Změnilo se to až jednoho dne, když ho otec vzal s sebou do pražského benediktinského kláštera v Emauzích. Uslyšel tam gregoriánský chorál. Odkryl se mu nový svět. „Patrně to bylo poprvé v životě, co jsem objevil něco opravdového.“ Když si měl do té doby hrávat s dětmi, nebavilo ho to. Ale když teď pochopil, do jaké hloubky jde v životě zajít, začal se na tento život s chutí chystat. (Později v jeho životě formativních zážitků spojených s hudbou přibývalo. V devatenácti prý ho omámil Wagnerův *Lohengrin*. Poprvé zažil v plné síle tragický konec kladného hrdiny. „Šel jsem tehdy domů a nevěděl o sobě. Později jsem pochopil, že se mi v lecčems ukazoval archetyp mého vlastního života – budeš se snažit, budeš mít pár lidí, kteří tě budou mít rádi, ale v celku neprorazíš, odejdeš a skončíš stejně jako ten Lohengrin v neznámu.“)

Zjistil, že na duchovní zážitky si nelze zvyknout. Čím víc jich člověk má, tím více touží po těch příštích. Machovec za nimi chodil do Emauz až do roku 1941, kdy klášter zavřeli nacisté – a vytvořil si tam vztah ke třem konstantám svého příštího života: náboženství, hudbě a klasickým jazykům. Víra, která se z nich zdála nejsilnější, však během let prošla zvláštní proměnou: co mu nemohli dát perzekvovaní benediktini, začal Machovec hledat u dominikánů, jejich lpění na dogmatech Tomáše Akvinského jej však neoslovilo. Dal pak přednost dogmatům novým, po únoru 1948 vstoupil do komunistické strany.

Vplynul mezi ateisty, ale mezi svým dřívějším a současným životem neviděl rozpor. Snil svůj sen o sociální spravedlnosti, kterou komunisté slibovali nastolit rychleji než všichni ostatní, a věřil také jejich slibům, že nechají v platnosti všechno duchovně významné z dřívějších dob, například Masaryka. Potud ideální příčiny jeho volby, měl však i ty pragmatické. Později přiznal, že v roce 1948 prostě netoužil zůstat stranou, na ocet, deklasovaný mezi občany druhého řádu, kteří nebudou mít přístup třeba k univerzitnímu vzdělání. Režim začal likvidovat kláštery a vraždit laické věřící, jako byla Milada Horáková, Machovec si však dokázal namluvit, že vše, co se děje, je správné, neboť se to děje v zájmu šťastné budoucnosti.

Od roku 1950 učil na pražské Vysoké škole politických a hospodářských věd, o tři roky později přešel na filosofickou fakultu. Věnoval se dějinám filosofie, které v jeho podání měly mnohem širší než tehdy běžný myšlenkový záběr. K předchůdcům či zakladatelům české filosofie řadil Jana Husa, Matěje z Janova a další duchovní otce husitské revoluce – a začal se o jejich význam přít s mladými stranickými intelektuály, nejvášnivěji s filosofem-začátečníkem Karlem Kosíkem. Machovcův tematický záběr skoro s každým rokem rostl. Napsal a vydal knihy o Josefu Dobrovském a Františku Palackém, zabýval se náboženskými blouznivci a sektáři, četba otců českého protestantismu ho přivedla k přemýšlení a psaní o etice atd.

Byl dobrým, charismatickým učitelem se silným a dlouhotrvajícím vlivem na své žáky. Bez Machovce bychom neznali třeba filosofa Egona Bondyho: Machovec ho na konci padesátých let přiměl ukončit desperátní periodu jeho života, vystudovat filosofickou fakultu a napsat a časem vydat první knižní díla v čele s proslulou *Útěchou z ontologie* (1967). Machovcův vliv na Bondyho byl určující, takže není zjednodušením označit profesora za praotce českého literárního a hudebního undergroundu.

Koncem padesátých let Machovec začal navazovat kontakty také s českými a postupně i se zahraničními (hlavně německojazyčnými) evangelíky. Využil toho, že v souvislosti s přípravou

druhého vatikánského koncilu se pomalu, ale jistě dala do pohybu i katolická církev, a paralelně se západoněmeckým teologem Karlem Barthem začal promýšlet možnosti dialogu různých konfesí. Zorganizoval schůzky evangelických teologů, nejdřív nepravidelné, po převedení na filosofickou fakultu, konané každý týden. Výčet jmen jejich zajímavých účastníků by byl dlouhý, patřili tam z evangelíků například J. L. Hromádka, J. B. Souček či Amedeo Molnár, z intelektuálních katolíků Jiří Němec, Jan Sokol a Zdeněk Neubauer, z církevních katolíků Metoděj Habáň, Oto Mádr a Josef Zvěřina, chodili však i nekonfesijní Egon Bondy, Julius Tomin a Jiřina Šiklová, dohromady prý o každém pondělku na padesát až šedesát lidí.

Po víc než deseti letech režimní výchovy k nenávisti se stal Machovcův dialog všech se všemi pražskou intelektuální senzací. Účastníci s rozkoší zjišťovali, že diskuse může skončit i jinak než zničením nepřítele. Co však bylo neméně důležité: v čase pozvolna postupujícího „tání“ šedesátých let do Prahy začali přijíždět i teologové ze západní Evropy. A po návratu domů si dojmy nenechávali pro sebe, takže se v několika zemích současně (Německu, Rakousku, Itálii ap.) začalo rodit celé „dialogické hnutí“. Jiřina Šiklová později přirovnala mezinárodní význam Machovcova semináře ke kafkovské konferenci v Liblicích: podle ní šlo o nejvýznamnější kulturotvorné události u nás v šedesátých letech.

Machovec přitom svůj seminář zorganizoval hlavně jako přesvědčený marxista. Členem komunistické strany zůstal až do roku 1969, kdy ho za chování během pražského jara vyloučili. Mezi jeho vzory patřil Roger Garaudy, ideolog francouzských komunistů, hojně čtený a obdivovaný i v reformně levicové Praze, mimo jiné pro snahu o dialog se skupinami obyvatel, na které komunisté do té doby hleděli spatra. Machovec si však křesťany vybral ke svému dialogu také proto, že je spolu s marxisty pokládal za dvě nejmasovější a zároveň nejutopičtější hnutí západních dějin. Utopie posmrtná měla najít uskutečnění ihned, na zemi, a aby nastala co nejdřív, muselo to intelektuálně jiskřit.